

!!!

Систематизація практик і рекомендацій українських інституцій з пошкодженою та зруйнованою дослідницькою інфраструктурою: методології підрахунків збитків, потреби на відновлення, фандрайзинг, зворотний зв'язок щодо вдосконалення збору даних

Біла книга

грудень 2023

Проект «Наука в небезпеці»

scienceatrisk.org

ALFRED P. SLOAN
FOUNDATION

Проект здійснено за підтримки Alfred P. Sloan Foundation

Перелік скорочень

ДІ — дослідницька інфраструктура

ЗВО — заклади вищої освіти

МОН — Міністерству освіти і науки України

НАНУ — Національна академія наук України

НААН — Національна академія аграрних наук України

НАМН — Національна академія медичних наук України

ПТСР — посттравматичний стресовий розлад

УКФ — Український культурний фонд

ЮНЕСКО — Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

Автори:

Марія Московко — докторантка у галузі наукової політики в Лундському університеті (Швеція) та керівниця досліджень за напрямком науки, технологій та інновацій в аналітичному центрі РРМІ (Литва). У своїй дослідницькій діяльності Марія працює над питаннями врядування багатонаціональної дослідницької інфраструктури в Європейському Союзі.

Ігор Лиман — доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та філософії, координатор міжнародної діяльності Бердянського державного педагогічного університету, координатор Офісу підтримки вченого.

Зміст

- 4** Резюме
- 5** Формулювання проблеми
- 7** Методологія дослідження
- 9** Результати збору даних
- 18** Висновки
- 20** Рекомендації
- 27** Додатки
 - 27** Додаток 1. Вибірка установ
 - 29** Додаток 2. Запитання анкети
 - 33** Додаток 3. Питання для інтерв'ю
 - 34** Додаток 4. Руйнування пошкодження
 - 35** Додаток 5. Руйнування пошкодження обладнання

Резюме

Ця Біла книга висвітлює стан розв'язання проблем дослідницької інфраструктури (ДІ), зруйнованої внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на терени України в лютому 2022. Цілеспрямоване руйнування цього типу інфраструктури вказує на стратегію і тактику противника – заподіяння шкоди перспективам розвитку науки, інновацій та економіки України. Тому надзвичайно важливо забезпечити захист і збереження ДІ у період війни, а також документування та оцінку завданих збитків для фіксації російських злочинів та підготовку кошторисів, необхідних для відбудови України та стягнення репарацій з країни-агресора.

Біла книга виконує три завдання: 1) систематизує інформацію про методології підрахунків збитків, спираючись на дані, отримані безпосередньо від постраждалих установ; 2) надає практичні рекомендації з досвіду постраждалих установ щодо підрахунку збитків, потреб на відновлення та фандрайзингу; 3) забезпечує зворотний зв'язок між постраждалими установами та міжвідомчою робочою групою з підготовки доповіді щодо шкоди, заподіяної сектору науки в Україні внаслідок агресії РФ. Ключовими методами збору даних від постраждалих установ

було обрано анкетування за допомогою Google Forms та глибинні напівструктуровані інтерв'ю.

Читач ознайомиться з проблематикою умовності чисел збитків установ, а також недосконаліми методами їх підрахунку. Ще складнішим є завдання підрахунку коштів, потрібних для відновлення, у зв'язку з браком методологій таких підрахунків та неоднозначності відповідей на запитання: чи треба відновлювати все пошкоджене та зруйноване? В якому вигляді слід відновлювати? Коли починати відновлення? Якими коштами і на яких умовах? Які перспективи використання відновленої ДІ? Проблемність фандрайзингової діяльності установ з пошкодженою та зруйнованою ДІ зумовлюється передусім специфікою їх фінансування як бюджетних установ і браком традицій та практик системного залучення коштів з інших джерел, включно з донорськими.

Ця Біла книга буде корисна українській та зарубіжній аудиторії дослідників та аналітиків, які вивчають питання пошкоджень дослідницької інфраструктури, а також тим, хто на практиці формує політику відновлення та розвитку України.

Формулювання проблеми

Дослідницька інфраструктура (ДІ) – це устаткування, ресурси та пов’язані з ними послуги, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень¹. Наукові інституції та заклади вищої освіти (ЗВО) України стали мішенню цілеспрямованих атак РФ з початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. ДІ – це тип цивільної інфраструктури, необхідний для підтримки та розвитку наукового потенціалу країни, який ворог ставить під загрозу. За результатами звіту Міністерства освіти і науки (МОН) України про пошкодження майна та споруд наукових установ і ЗВО, з лютого 2023 близько 35% ДІ зазнало пошкоджень та руйнувань². Часткових пошкоджень зазнало 116 установ, знищено повністю чотири, інші 11 установ перебувають на тимчасово окупованій території і не можуть надати дані. Станом на листопад 2023 року згідно з картуванням пошкоджень, які проводяться в реальному часі Малою академією наук України (МАН)³, 168 установ зазнали пошкоджень (збільшення на 52 одиниці).

Кількість пошкоджень зростає, і доки триває війна й неможливо передбачити, коли і на яких умовах вона завершиться, доти невідомо, скільки ще пошкоджень буде завдано дослідницьким установам. Цілеспрямоване руйнування цього типу інфраструктури вказує на стратегію і тактику супротивника – заподіяння шкоди перспективам розвитку науки, інновацій та економіки України. Тому надзвичайно важливо забезпечити захист і збереження ДІ у період війни, а також документування та оцінювання завданих збитків для фіксації російських злочинів та підготовку кошторисів, необхідних для відбудови України та стягнення репарацій з країни-агресора. Зараз існують кілька двосторонніх і багатосторонніх планів відбудови України, однак пріоритет у них надається цивільній інфраструктурі, а не науковим об’єктам.

Ця Біла книга висвітлює стан вирішення проблем зруйнованої інфраструктури станом на листопад 2023 року і має три завдання:

1. Систематизувати інформацію про

¹ URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/derzhavni-klyuchovi-laboratorii>.

² URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10034-2023-INIT/en/pdf>

з посиланням на https://drive.google.com/file/d/1cpn2M9_v7SK9idkiU42h1j9y8s2CFDA/view.

³ Трансдисциплінарний кластер науково-освітніх ресурсів НЦ «МАН». URL: <https://polyhedron.ulif.org.ua/>.

методології підрахунків збитків, спираючись на дані, отримані безпосередньо від постраждалих установ.

2. Надати практичні рекомендації з досвіду постраждалих установ щодо підрахунків збитків, потреб на відновлення та фандрайзингу.
3. Забезпечити зворотний зв'язок між постраждалими установами та міжвідомчою робочою групою з підготування доповіді щодо шкоди, заподіяної сектору науки в Україні внаслідок агресії рф.

Ця робота є продовженням Білої книги «Формування бази даних пошкодженої та зруйнованої дослідницької інфраструктури»⁴ в межах попереднього етапу проєкту «Наука в небезпеці» громадської організації «Куншт». Перша Біла книга (1) презентує дослідження проблематики збору інформації

про пошкодження та руйнування ДІ та (2) на основі поглибленого вивчення восьми кейсів систематизує дані про пошкоджену та зруйновану ДІ у формі таблиці, яка стала пропозицією щодо подальшого формування бази даних для систематичного збору та узагальнення інформації.

Друга Біла книга фокусується на методах підрахунків втрат та потреб на відновлення. Читач може ознайомитися з базою даних пошкодженої та зруйнованої ДІ та інформацією про окремі розглянуті кейси за посиланням на платформі «Наука в небезпеці»⁵.

Дослівні цитати з інтерв'ю наведено для ілюстрації та як засіб прямої комунікації організацій про їхній досвід і виклики щодо постраждалої ДІ.

⁴ URL: <https://scienceatrisk.org/uk/whitepaper/bazy-danykh-poshkodzhenoj-ta-zruinovanoi-doslidnytskoi-infrastruktury>.

⁵ URL: <https://scienceatrisk.org/uk>.

Методологія дослідження

Проект тривав з квітня до грудня 2023 року. Першим кроком було опрацювання літератури з етнографії інфраструктури, кризового менеджменту (crisis management) та опису окремих кейсів катастроф у дослідних організаціях. Після цього автори вивчили офіційні джерела, провели пошук медіаматеріалів та звернулися безпосередньо до науковців по інформацію, необхідну для формування вибірки наукових установ та ЗВО, чия ДІ постраждала внаслідок війни (див. Додаток 1).

Для більш ефективної роботи та синергії автори Білої книги з травня 2023 року тісно співпрацювали з Центром категорії II Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) – Малою академією наук України, яка тоді продовжувала підготовку доповіді для ЮНЕСКО щодо шкоди, заподіяної сектору науки в Україні внаслідок агресії РФ, і розробляла платформу «Шкода від агресії РФ: НАН України».

Крім того, як представник проекту «Наука в небезпеці» один з авторів Білої книги тісно співпрацював з утвореною у квітні міжвідомчою робочою групою з підготовки доповіді щодо шкоди, заподіяної сектору науки в Україні внаслідок агресії РФ (голова

групи – заступник Міністра освіти і науки України Денис Курбатов). Ця робоча група в липні 2023 року затвердила таблиці «Інформація про пошкоджене, знищене обладнання/устаткування закладу вищої освіти/наукової установи у зв'язку із збройною агресією російської федерації» та «Інформація про пошкоджене, знищене нерухоме майно закладу вищої освіти/наукової установи у зв'язку із збройною агресією російської федерації» (Див. Додаток 4 та 5). У липні-серпні установи з ДІ різного підпорядкування заповнювали ці таблиці.

Міжвідомча робоча група звернулася до проекту «Наука в небезпеці» ГО «Куншт» із проханням сприяти в отриманні зворотного зв'язку щодо цих таблиць. З огляду на таке звернення, основна комунікація авторів Білої книги з інституціями, чия ДІ постраждала чи була зруйнована, почалася з кінця серпня і тривала до кінця листопада 2023 року.

Вибірку було сформовано з урахуванням генеральної сукупності установ, які зазнали пошкоджень чи руйнувань (32 як наближена репрезентація чверті від загальної кількості 116 установ, доданих до звіту МОН⁶). Для відстеження динаміки до вибірки було

⁶ URL: https://drive.google.com/file/d/1cpn2M9_v7SK9idkiU42h1j9y8s2CFDA/view.

додано вісім установ, які були респондентами на першому етапі проєкту. При формуванні вибірки автори прагнули охопити якомога ширший спектр установ за критеріями розташування, підпорядкування, дисциплінарного профілю, ступеня пошкодження та різноманіття типів пошкодженої ДІ. Ключовими методами збору даних було обрано анкетування за допомогою Google Forms та глибинні напівструктуровані інтерв'ю з керівниками або уповноваженими представниками вибраних установ (проводилися з метою доповнення та уточнення інформації, наданої у відповідях на запитання анкети; див. запитання анкети та опитувальник для глибинного інтерв'ю у *Додатках 2 і 3*).

Дані, отримані за результатами анкетування та глибинних інтерв'ю, було опрацьовано методом кодування для подальшого синтезу та узагальнення головних знахідок які презентовано в основній частині Білої книги.

Проблеми, які виникли під час збору даних

Інформація про складнощі, які виникли в процесі збору інформації від пошкоджених установ, важлива для кращого розуміння знахідок, викладених в основній частині, а також може бути корисною для тих, хто має намір проводити подібні дослідження в умовах війни та кризи.

Офіційна комунікація почалася зі складання і розсилання від імені керівника ГО «Куншт» листів-звернень до керівництва установ, включених до вибірки. Після запуску комунікації та нагадувань впродовж першого місяця у форматі електронних листів і телефонних дзвінків було отримано досить малу кількість відповідей на запитання анкети. Повноцінно і заповнили анкету, і дали відповіді під час глибинних інтерв'ю 19 установ. Після попередньо наданої згоди на участь у дослідженні сім установ потім повідомили про відмову, або повністю припинили комунікацію.

Для отримання інформації від п'яти установ, як вихід, запитання анкети було інтегровано в опитувальник інтерв'ю та пріоритезовано, внаслідок чого кількість запитань було скорочено до семи. Порівняно з першим етапом проєкту, який відбувався в листопаді 2022 – лютому 2023 років, можна констатувати, що деякі інституції з меншим ентузіазмом знаходили час для заповнення анкет або участі в інтерв'ю. Серед чинників, які, за словами представників установ, заважали їм узяти участь у дослідженні, було названо бюрократичні навантаження, розрізненість обліку пошкодження, який ведуть структурні підрозділи власними силами, перебування керівників за кордоном, брак часу, побоювання відповідальності за наведення конкретних даних, можливості потрапляння до ворога чутливої інформації про пошкодження та ризики від її розміщення у відкритому, чи напіввідкритому доступі. Крім того, три установи не пояснювали причин неучасті в дослідженні і не відповідали на запити.

Для збереження обсягу вибірки (32 установи) було налагоджено зв'язок із двома додатковими організаціями, які заповнили анкету і з якими було проведено інтерв'ю.

Оскільки ще п'ять установ не відмовились, але на час завершення цієї Білої книги так і не заповнили анкету, після надходження їхніх відповідей буде опрацьовано та передано до бази даних пошкодженої ДІ на веб-платформі «Наука в небезпеці»⁷.

Для мінімізації наведених вище проблем корисно заздалегідь встановити контакти з особами, які працюють в установах, включених до вибірки дослідження, сформулювати запитання максимально стисло і найпростішим для респондентів способом надання відповідей.

⁷ URL: <https://scienceatrisk.org/>.

Результати збору даних

Характеристика установ, які надали відповіді на запитання анкети

Станом на початок грудня 2023 року відповіді на запитання анкети в Google Form надіслали 24 установи. Дві установи надали комбіновані відповіді на запитання анкети і на запитання інтерв'ю у форматі телефонної розмови.

Окрім однієї приватної організації, 23 установи є державними та підпорядковуються:

- Національній академії наук України (НАН) – 10;
- Міністерству освіти і науки України (МОН) – 9;
- Національній академії аграрних наук України (НААН) – 2;
- Національній академії медичних наук України (НАМН) – 1;
- Міністерству культури та інформаційної політики України (МКІП) – 1;
- Державному агентству України з управління зоною відчуження – 1;
- Херсонській обласній військовій адміністрації – 1;
- Запорізькій обласній раді – 1.

На тимчасово окупованій території розташовано п'ять установ.

Ді установ відрізняються за типологією: устаткування, апаратура та обладнання – 8, цивільна інфраструктура – 4, архіви – 2, комунікаційні технології – 1, колекції та репозитарії даних – 4, усі вищезазначені – 3, музичні інструменти та бібліотека – 1.

Шість установ вказали, що їхня ДІ має об'єкти, яким було присвоєно статус національного надбання⁸, а три з них є колективними центрами користування науковим обладнанням⁹.

Установи вказали такі типи пошкоджень: знищену апаратуру, розбиті вікна та обладнання, викрадене обладнання і носії даних, втрати колекцій рослин та мікроорганізмів через неможливість забезпечення відповідного температурного режиму. Крім того, ДІ трьох установ розташована на тимчасово окупованій території. Більшість установ не розміщують на сайтах інформацію про пошкодження та руйнування (дехто посилався на питання безпеки), а 11 організацій комунікують втрати та потреби на власних сайтах.

⁸ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723-2016-%D0%BF#Text>.

⁹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703-2022-%D0%BF#Text>.

13 установ (майже половина з усіх опитаних), вказали, що їхня ДІ підлягає відновленню, для семи було важко або неможливо відповісти на це запитання. Чотири установи вказали на можливість часткового відновлення, а для однієї установи ДІ відновити не вбачається за можливе. Після пошкоджень робота триває у 13 установах, частково працюють сім установ, а шість установ були вимушені зупинити роботу.

Інтервали завданих збитків та потреб на відновлення коливаються від 60 тисяч грн до 1 мільярда грн. Водночас п'ять установ не мають можливості обліковувати збитки, а в одній облік ведуть різні структурні підрозділи.

Інформація про те, як саме інституції підходили до надважкого завдання – підрахунку збитків, надається у наступному розділі.

Методи підрахунків збитків від пошкоджень

Частина опитаних установ з пошкодженою та зруйнованою ДІ досі не проводила підрахунків збитків з таких причин:

1. перебування в зоні ведення бойових дій;
2. замінування території;
3. відсутність коштів на замовлення експертної оцінки.

Дві постраждалі установи зазначили, що збитки не оцінювали, а одна з них розраховувала матеріальні збитки тільки стосовно вікон і рам будівлі, тому що наразі не має змоги провести професійну оцінку. Брак коштів для оплати експертів було названо серед ключових проблем оцінки, водночас питання є складнішим, оскільки є і брак сертифікованих вузькопрофільних експертів, і виклики, пов'язані з процедурами торгів:

«Ми запросили фахівців з [Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України]. Він займається не тільки медичними справами, а й оцінками руйнувань. [...] Фахівці цього інституту є останньою

інстанцією в тому числі для судових рішень, і вони дуже компетентні в цих питаннях. Але ми не змогли скористатися їхніми послугами, тому що це коштувало приблизно 180 тисяч гривень, а в кошторисі на цей рік у нас таких грошей не було [...] Якщо ми прийдемо наступного року до інституту Бокаріуса і попросимо їх зробити оцінку, якщо в наступному році вони скажуть, що готові працювати за більш ніж 200 тисяч гривень, то нам треба буде оголошувати конкурс і проводити відкриті торги. Вони тривають, в найкращому випадку, півтора-два місяці. І не факт, що в результаті цих торгів виграє інститут Бокаріуса» (2).

Проблема постає особливо гостро, тому що в Україні відсутні необхідні для оцінки вузькопрофільні експерти, а закордонні фахівці мають ускладнений доступ чи не мають його взагалі через обмеження своїх урядів або організацій щодо поїздок на територію країни, де відбуваються воєнні дії:

«Якщо збитки інфраструктури можна об'єктивно оцінити, то збитки, понесені апаратурою (бо ремонту підлягає апаратура), – то є проблема: треба, щоб приїхали зарубіжні фахівці, але вони не можуть, бо їх сюди не випускають з питань безпеки. Або ж треба цю апаратуру їм відсилати туди на ремонт, а вони не можуть сказати, скільки буде коштувати цей ремонт» (6).

Особливими є проблеми установ, уся ДІ яких залишилась під окупацією і вони не можуть застосувати жодної методології підрахунку збитків, не маючи доступу до своєї ДІ. Тому сьогодні у звітах вони пишуть, що все втрачено безповоротно. Ситуація додатково ускладнюється тим, що в окупації залишилась також уся документація щодо ДІ. Тому немає можливості навіть підрахувати, скільки коштувала ця ДІ. В одному з випадків на окупованій території за 10 км від лінії зіткнення музей-заповідник з ДІ продовжує діяти в українському правовому полі, але безпосередньо на його території працюють тільки охоронці, а не наукові співробітники, тому провести оцінку немає можливості.

На деокупованих територіях деякі установи з ДІ зараз її номінально зберігають, проте в них не лише неможливо провести оцінку, а й існує велика імовірність того, що цю ДІ доведеться знищити з міркувань безпеки:

«Частина архівів – наприклад, Високопілья (це не секретна інформація), там був приліт, будівля в аварійному стані. Її намагались розмінувати, але там стільки розтяжок, що, як-то кажуть [у Державній службі України з надзвичайних ситуацій (ДСНС)], її простіше підірвати, ніж розмінувати. І ми Високопільський архів взагалі навіть витягнути не можемо, тому що ми не маємо туди фізичного доступу» (14).

Специфічною є ситуація з релокованими установами, вся матеріальна база яких залишилась під окупацією: деякі з них, наскільки наразі відомо, не зазнали суттєвих пошкоджень чи руйнувань ДІ, але вона повністю недоступна для використання, і її подальша доля викликає обґрунтовані сумніви:

«Враховуючи досвід херсонських вишів, сказати, що там залишиться після повернення [деокупації], не може ніхто» (15).

Установи в умовах окупації не можуть провести оцінку збитків, навіть коли міжнародні організації мають бюджет на проведення моніторингу, оскільки потрібен тільки виїзд на місце (15).

Окремо слід згадати про незареєстровані музеї при освітніх закладах, які взагалі випали з обліку зруйнованої та пошкодженої ДІ. А для установ з ДІ, розташованою на великій території, як, наприклад, зона відчуження у Чорнобилі або територія радіообсерваторії, важливим для виконання дослідницької діяльності є транспорт, який під час окупації було знищено або вкрадено і який, своєю чергою, не може обліковуватися як частина ДІ. Таку саму проблему

мають і гуртожитки біля наукових установ на віддалених територіях, де наукові кадри мають змогу залишатися на ніч для забезпечення функціонування ДІ та проведення досліджень.

Установи, які робили підрахунки збитків, зазначили, що послуговувалися методиками, які затверджено такими нормативними актами: наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223 «Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності»¹⁰ та постановою Кабінету Міністрів України від 13.06.2023 № 624 «Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»¹¹. Одна установа послуговувалася постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації»¹².

Частина установ робила оцінку та визначення загальної вартості збитків з урахуванням їхньої ринкової вартості на дату проведення інвентаризації, деякі – за первинною вартістю (переважно на підставі внутрішніх фінансових даних). Одна установа застосувала Методику визначення балансової вартості колекційних зразків від 20.11.2003 з відповідною індексацією вартості. Переміщений університет врахував бухгалтерську довідку від 10.06.2022 щодо

¹⁰ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text>.

¹¹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text>.

¹² URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>.

збитків, нанесених внаслідок російського воєнного вторгнення, та вартість майна (нерухомого, рухомого майна та інших речей або майна), що розташовувалося в приміщеннях університету.

Установи, розташовані на окупованих і деокупованих територіях, мають труднощі зі складанням актів, оскільки в шаблонах таких документів відсутня опція викрадення об'єктів ДІ державою-агресором:

«Що саме цікаве: у нас немає актів, ми цей акт розробили самі, як розуміли, тому що у всіх наших методичних документах немає актів на викрадення фондів. Є що завгодно: втрата, пошкодження, приєднання, виокремлення, але не викрадення. Тобто наш законодавець не передбачав такої можливості» (14).

Для архівних установ проблема оцінки ДІ набула додаткової складності через те, що абсолютна більшість їхніх документів, які, безумовно, належать до ДІ, не оцінювались ніколи раніше і перебувають на обліку лише за кількістю одиниць зберігання, без визначення їхньої балансової вартості:

«Яка методика є (чи може бути) оцінювати втрачені оригінали архівних документів? [...] Коли ми страхуємо документи унікальні, є спеціальна методика їх оцінки... На жаль, у нас немає поняття грошового еквівалента документів Національного архівного фонду. Це вважається історичним і культурним надбанням, і воно не матеріальне, ми не можемо порахувати його вартість. [...] А оскільки страхуються лише окремі одиниці зберігання, якщо ми вивозили їх на експонування, скажімо, в якісь музеї... Плюс ті, які відносяться до групи унікальних документів, – вони підлягають обов'язковому страхуванню, щорічному. В жодному архіві, наскільки я розумію, немає цієї вартості.

Тому що на балансі власне архівної установи стоїть будівля, рухоме майно, бібліотечне (її можна по вартості оцінити, оскільки стоїть на балансі, там є чіткі суми за примірник). А

от рукописні – ні. І мені такий механізм не відомий. Я не можу сказати, що його не існує, але я його не знаю. Знаю, що є тільки механізм підрахунку для страхування. Але так повально, щоб всі архівні фонди... А у нас було під мільйон одиниць зберігання, 970 тисяч... Тобто архів би ліг, якби ми тільки їх обліковували. Ми ніколи не потребували цієї роботи. Плюс будь-яка цифра по бухгалтерії потребує індексації. Враховується амортизація, зношеність...» (14).

Великі складнощі виникають при оцінці унікальної ДІ. Йдеться, зокрема, про унікальні бібліотечні та архівні колекції, а також про унікальне обладнання, вартість якого оцінити неможливо. Наприклад, в одній із лабораторій Чорнобиля прилади було виготовлено більше ніж 30 років тому під унікальні потреби, їх розробників вже немає серед живих, а подібне не відтворити.

Очевидно, що в абсолютній більшості установи з пошкодженою та зруйнованою ДІ не рахували свої нематеріальні, непрямі збитки чи недоотриману вигоду. Причинами цього одні установи називали відсутність методик такого підрахунку, інші – брак часу та мотивації для його проведення. Представник приватної ДІ наголосив на неможливості оцінити втрату репутації, підкреслюючи, що йдеться не про репутацію окремої установи та її фахівців, а України як місця проведення досліджень, до якого було втрачено довіру міжнародної спільноти з міркувань безпеки та етичних застережень щодо проведення досліджень у період війни.

Деякі установи підкреслювали умовність зазначених ними розмірів збитків, оскільки багато наслідків пошкоджень даються взнаки тільки згодом:

«Можуть бути відкладені наслідки: рослини, отримавши тоді пошкодження, через це можуть згодом загинути» (13).

«Після удару здавалося, що постраждало лише 60 вікон у 2022 році. Але [...] наслідки

удару більш серйозні як на 2023 рік. Будівлі 200 років. У центрі міста. Вона не є історичною пам'яткою» (1).

Для деяких установ на деокупованих територіях розмір збитків з часом іноді, навпаки, зменшується, якщо знаходять та повертають частину майна, викраденого у них окупантами:

«Робота вже триває майже рік, і ми знаходимося в постійному оновленні інформації: щось знаходиться, поліція знаходить і передає нам з інших установ по місту Херсону, щось викрадене з архіву. Тобто у нас ця робота жива і ще не завершена» (14).

Установи, які брали участь у попередньому етапі проекту, як правило, не використали цей час для напрацювання нових методик підрахунків збитків:

«[...] такої необхідності щось вирішувати не було. Працюємо, як півень клює. Коли виникає необхідність – реагуємо. Вилетіли вікна – обрахували, закупили, поставили. Скільки недоотримано? Можливо, колись потім порахуємо» (11).

Чи не єдиною установою, яка розробила і вдосконалює власну методику оцінки, є Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України:

«[...] І раніше, і зараз ми маємо орієнтуватися найближче – на методики оцінювання зелених насаджень (ми не беремо лісівничу галузь – там це розглядається як товар, деревина). У нас же це – цінні рослини. І з впевненістю можу сказати, що у нас в Україні таких методик для визначення балансової вартості тих чи інших колекційних рослин не існує. Кожна установа розробляє такі методики для своїх колекцій самостійно.

У нас була розроблена в 2003 році методика оцінки балансової вартості окремо для рослин відкритого ґрунту і рослин в умовах оранжерей. У чому складність – тут може

дуже багато використано підходів: витрати на утримання; коефіцієнти унікальності рослин, декоративність тощо. Тож для більш-менш реальної оцінки вибрали максимально спрощений підхід, аби кожен куратор міг за формулою підрахувати балансову вартість рослин. Щодо колекції закритого ґрунту, враховувався вік і коефіцієнт унікальності. Розділили рослини на дві групи, деревні і трав'яні. Склали формулу: сума дорівнює коефіцієнту унікальності, помноженому на вік.

Після 2003 року у нас було кілька спроб цю методику вдосконалити. І зараз ми працюємо над удосконаленням цієї методики. Остання переоцінка була в 2013 році. Тоді балансова вартість колекції була більше 3 млн грн, потім провели переоцінку, спираючись на зміну курсу долара... Методика 2003 року оформлена як рішення комісії, затверджене директором. Вона, на жаль, не опублікована. Це фактично внутрішній документ нашої установи. Рада ботсадів і дендропарків України ставила питання, щоб це не було внутрішнім документом. Але поки що так» (13).

Найбільш системно підійшли до підрахунку якомога ширшого спектру збитків у переміщеному Маріупольському університеті, ДІ якого було частково знищено, а частково вона залишилась під окупацією:

«Перше, що ми зробили: передали всі документи до правоохоронних органів і виставили претензію до РФ про збиток державі Україна за знищення майна, інфраструктури МДУ, включаючи недоотриманий університетом прибуток на суму більше 300 млн грн – балансова вартість нашого майна, наших технічних засобів тощо. І в судовому порядку будемо вимагати, коли росія програє, відшкодування у вигляді репарацій [...]. Рахували по балансовій вартості всього майна, землі і недоотриманий прибуток. Там мають цю методику правоохоронні органи. У нас відкрита кримінальна справа, ми заявили цю суму і поставили МОН до відома» (9).

Як підсумок інформації, викладеної в цьому розділі, варто вказати, що підрахунок збитків від руйнувань та пошкоджень не є легким завданням через новизну та неординарність проблеми, брак затверджених методик, специфіку різних типів ДІ та розташування постраждалих установ на період виконання оцінки. Окрім прямих втрат, у деяких випадках неможливо визначити вартість супутніх (нематеріальних) збитків, серед яких респонденти називали, зокрема, вимирання колекцій мікроорганізмів або ботанічних культур внаслідок відсутності електроенергії. Нематеріальні збитки, як втрачені людські життя, час, репутація та можливості, було також перелічено постраждалими установами.

Формування бюджету на відновлення

Спільним місцем чи не всіх інтерв'ю з представниками установ з постражданою та зруйнованою ДІ є акцент на принципових відмінностях вартості руйнувань/пошкоджень і потреб на відновлення. Важливо розуміти, що українській ДІ притаманні проблеми зношеності та обмеженості фінансування її модернізації. Так, наприклад, в одній з установ наголошували, що вартість обладнання ДІ в бухгалтерії зазначена як 0, тому що воно або списане, або зношене, але на практиці його досі використовують у науковій роботі.

Певну закономірність виявило спостереження, що фокусом для більшості установ є відновлення та модернізація з позиції «Відбудувати краще, ніж було» (Build back better than before), а не підрахунок вартості закупівлі аналогічної апаратури та ремонту пошкодженої:

«Треба розмежувати вартість пошкоджень і вартість відновлення. Остання сума повинна бути значно більшою. Більше того, ми ще й не знаємо її, вона не обмежена зверху. Зрозуміємо через рік-два» (1).

У низці установ було проведено оцінювання ринкової вартості обладнання та ремонту об'єктів ДІ, складалися кошториси. Але проблемою кошторисів є те, що вони актуальні станом на певний момент, а підрахунки змінюватимуться в майбутньому:

«В нас є дефектний акт. Це те, що зроблено технічне обстеження. Скільки будуть вартувати роботи? Я не знаю... Ми оцінили і [ДІ]. Рояль новий коштує 6 мільйонів гривень. У нас їх 69, вони і до війни були не молоді, а зараз вже другу зиму будуть стояти на морозі [через пошкодження в будівлі вже другий рік немає опалення і довго були вибиті вікна]. Тож ми і кажемо про 69 роялів, помножених на 6 мільйонів» (10).

Крім того, за законодавством¹³ необхідно визначати вартість відповідно до проєктної документації та експертизи на неї, що в деяких випадках суперечить підходу «Відбудувати краще, ніж було».

Також для відновлення в багатьох випадках потрібне спеціальне обладнання, без якого втрати можуть бути значно масштабнішими:

«От, наприклад, басейн. Влучив снаряд... Держава свого часу витратила на це 15 млн гривень. Ситуація гірша чим? Воду злити не можемо, бо підірвали Каховку [Каховську ГЕС] ж, і ми не знаємо, на якому рівні ґрунтові води. Бо там купа сміття, пробило стінку, і він там. Тож воду злити не можемо, бо чаша може тріснути, а це саме цінне. Тобто там потрібні насоси спеціальні, які могли б і пропустити через себе, і прибрати мотлох. Є роботи-пилососи, які б могли. Тобто вже можна було б допомагати і робити» (3).

Проте, за словами представників установ, відновленню підлягає далеко не вся ДІ:

«А як компенсувати? Як компенсувати книгу 15-го століття? Ніяк. Вона ж не повернеться.

¹³ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/624-2023-%D0%BF#Text>; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text>.

Ніяк. Просто констатувати факт. Тобто просто формувати базу даних» (1).

«Відновити унікальні колекції практично немає можливості. Тим більше якщо вони червонокнижні, завозились в радянські часи. Зараз ніхто не пропустить через кордони деякі види з таких червонокнижних рослин» (13).

Однією з перешкод для відновлення респонденти називали бюрократичну зарегульованість:

«Є фінансові питання. Наприклад, у нас є гроші, ми можемо все відбудувати, ні в кого не питати. Але є казначейство, є тендери, є обмеження придбання без тендерних процедур. Необхідна банка фарби, а ми вже по цьому КВЕДу [Класифікація видів економічної діяльності] вибрали кошти – треба проводити тендер. Це настільки затягується і просто гальмується процес, що необхідні якісь урядові постанови, які дозволяють... Треба ящик цвяхів, то це треба проводити тендер? Подали два, потім зупинились, відміна тендера, ніхто не подав... Це такий жах. Тому що якщо це стосується відновлення, там повинен бути рахунок в банку, платіжка – через годину ми отримали ці матеріали. А не місяцями чекати чогось. Це просто жах. Ми постійно ходимо по лезу ножа: треба, а не маємо права, значить, треба щось вигадати. А що значить вигадати? Це завтра прийдуть і скажуть: «Ага, ви, хлопчики, тут собі в кишеню щось кладете». Тому треба дозвіл прямого фінансування цих потреб. Власними коштами. Хоча б на період воєнного стану. А обладнання – взагалі, про що ми кажемо?» (4)

Отже, питання підрахунку коштів на відновлення є не менш проблемним, аніж підрахунок збитків. Підготовлений кошторис на відновлення ДІ з позиції «Відбудувати краще, ніж було» не є статичним документом, тому що через певний час ці підрахунки можуть втратити актуальність з таких причин, як зміни цін, інфляція або додаткові руйнування, чи

ті, які з'являються з плином часу. Водночас деякі колекції, як, наприклад, мікроорганізми, що культивувалися протягом десятиліть, або цінні архівні документи, відновити неможливо.

Фандрайзинг

Модель конкурсного фінансування наукових досліджень і залучення зовнішнього фінансування є досить новою практикою в Україні, оскільки історично, як спадок радянського минулого, більшість науково-дослідних установ фінансувалися безпосередньо з державного бюджету на науку, який, своєю чергою, за часи незалежності України був нижчий, ніж цільовий показник 1,7% ВВП, а у 2019 році впав до мінімальних 0,29% ВВП¹⁴.

П'ятнадцять із 25 установ вказали, що вони не мають стратегій фандрайзингу – формальних чи неформальних алгоритмів дій щодо залучення, використання та звітування про кошти, що уможливають досягнення певної мети для розвитку ДІ. Ці установи переважно залучають кошти ad hoc, закриваючи нагальні потреби. Лише сім установ зазначили, що мають сформульовані стратегії фандрайзингу.

Крім того, державні установи стикаються з проблемою отримання благодійної допомоги:

«Є такий собі Закон «Про запобігання корупції», який містить норму, що державна установа фінансується з державного бюджету і не може отримувати будь-який вид грошової допомоги. Це вважається корупційною дією. Томи ми як державна установа не можемо отримувати таку допомогу. Це мають бути або гранти (конкретні, локальні)... Але ми навіть в більшості грантів не маємо права брати участь, бо там тільки ГО, неурядові організації. Лише з УКФ [Український культурний фонд] ми можемо працювати. Нам надавали допомогу. Переважно колеги-архівісти. Це

¹⁴ URL: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=UA&view=chart>.

майно обліковується поза фондом. А приймати гроші, мати валютний рахунок нам заборонено» (14).

Проте деякі з опитаних організацій мали змогу збирати кошти через створені благодійні фонди шляхом закликів до партнерів, колег за кордоном, колишніх працівників та випускників. Респондент одного з університетів зазначив, що хоча установа не має стратегії, але після розголошу в місцевих медіа про пошкодження ЗВО самостійно відгукнулися банки та підприємці міста, надавши допомогу з нагальними потребами на відновлення (як, наприклад, відремонтувати дах і вставити вікна).

Найбільший у світі низькочастотний радіотелескоп Радіоастрономічного інституту НАН України має статус національного надбання. Попри війну та пошкодження, інститут продовжує роботу над планом модернізації секцій – унікальних низькочастотних інструментів, які забезпечують світовий пріоритет України в низькочастотній радіоастрономії. Ця робота втілюється як за допомогою коштів НАН, так і завдяки співпраці з міжнародними партнерами на грантових умовах.

Інший приклад інноваційного підходу до залучення коштів надав переміщений університет:

«Ми зробили технічне завдання – що має бути в новому кампусі Маріупольського університету в Києві. Оголосили конкурс серед студентів технічних спеціальностей. Оберемо переможців і будемо проєкт-переможець реалізовувати. Після того – замовлення проєктно-кошторисної документації. Розуміємо, що бюджет на це потрібен дуже великий – на будівництво гуртожитків, хостелів. Активно на це шукаємо гроші, комунікуючи із закордонними українцями та іншими партнерами» (9).

Цей університет більш комплексно та багаторівнево підходить до питання

фінансування у майбутньому. Було подано позов до суду проти РФ для відшкодування, але заклад не чекає, поки це буде відшкодовано, а активно займається фандрайзингом:

«Ми запускаємо нашу нову цифрову платформу університету, інтегровану з «Дією» [вебпортал для доступу до державних послуг], і там у нас спеціальні фандрайзингові ролики, розраховані на різні країни, а також на україномовну аудиторію. У нас зареєстровано спеціальний фонд. Від нашого імені збирають кошти наші закордонні партнери. Звертаємось до посольств, неурядових організацій, юридичних, фізичних осіб, українського бізнесу... На новій платформі буде електронна можливість надати допомогу університету через різні платіжні системи» (9).

Деякі організації, попри проактивність у залученні коштів від іноземних донорів, повідомили про ускладнення в отриманні коштів та устаткування в умовах війни, посиляючись на розуміння міжнародними партнерами того, що ця ситуація затяжна і допомога розглядається як щось, що буде надано в майбутньому:

«Ми всі притомні, і я розумію, що зараз це не на часі. Я не думаю, що зараз хтось буде купляти роялі в Харків і тут ставити. У нас є дуже попередні домовленості з донорами з Нідерландів, вони кажуть: «Ми вам радо допоможемо, купимо якусь кількість інструментів, і ми надамо після перемоги. Зараз у Харків ми не будемо надсилати вам» (10).

Окремо було наголошено на проблемі з розмитненням обладнання, яке надається безпосередньо науковим установам як гуманітарна допомога. В деяких випадках невелике обладнання перевозили волонтери як приватні особи, не декларуючи його з причини відсутності законодавчих норм, проте розуміючи важливість мати функціональне обладнання цього типу для стратегічної галузі.

Отже, в Україні досі бракує широкого конкурсного фінансування науки, а також фінансування, заснованого на передовій майстерності (excellence-based funding). Лише невелика кількість установ до початку повномасштабного вторгнення мала досвід залучення позабюджетних коштів, формування стратегії фандрайзингу або

співпраці з бізнесом чи іншими видами організацій, включаючи закордонні, у формі партнерств. Методи збору коштів постраждалими установами під час війни переважно мають на меті вирішення нагальних потреб і є спорадичними, а не комплексом стратегічних і послідовних дій для досягнення певних цілей.

Висновки

Глибинне дослідження кейсів 32 установ з пошкодженою та зруйнованою ДІ дозволяє сформулювати такі висновки.

Дані щодо збитків установ з постраждалою ДІ є досить умовними, методи їх підрахунків – недосконалими. Ці підрахунки супроводжуються багатьма складностями, які виникають через: 1) екстремальні обставини війни; 2) відсутність прецедентів та попереднього досвіду організації таких підрахунків; 3) негнучкість системи, яка накладає багато бюрократичних обмежень; 4) відсутність методик підрахунків збитків специфічних видів ДІ; 5) брак спеціалізованих експертів та коштів на проведення експертизи. Крім того, багато наслідків пошкоджень даються взнаки тільки згодом, що зумовлює необхідність перерахунку розмірів збитків.

Ще складнішим є завдання підрахунку коштів, потрібних для відновлення. По-перше, на відміну від підрахунку збитків, методологія підрахунку коштів на відновлення практично відсутня. По-друге, не існує однозначних відповідей на низку запитань: чи треба відновлювати все пошкоджене та зруйноване? В якому вигляді слід

відновлювати? Коли починати до відновлення? Якими коштами і на яких умовах? Які перспективи використання відновленої ДІ?

Проблемність фандрайзингу установ з пошкодженою та зруйнованою ДІ зумовлюється передусім специфікою їх фінансування як бюджетних установ та браком традицій і практик системного залучення коштів з інших джерел, включно з донорськими. Бракує стратегічних підходів установ до фандрайзингу. Водночас є готовність міжнародних донорів і партнерів надавати допомогу у відновленні, проте з низкою застережень і умов та відтермінуванням надання допомоги на момент після завершення бойових дій. Викликом є альтернативи, які пропонує Китай як один із потенційних донорів відновлення: на відміну від, скажімо, європейських, американських та японських донорів, китайці висловлюють готовність надавати кошти на відновлення, не чекаючи завершення війни, не висуваючи переліку вимог і не обтяжуючи надання такої допомоги бюрократичними зобов'язаннями. Але йдеться передусім про ДІ стратегічного значення для економіки та безпеки країни.

Облік пошкодженої та зруйнованої ДІ ускладнюють такі чинники: а) брак мотивації установ і недостатнє розуміння того, як заповнення численних таблиць про пошкодження може реально допомогти установі; б) брак комунікації та зворотного зв'язку від інстанцій, які надсилають вимоги щодо заповнення таких таблиць; в) велика завантаженість установ запитами про пошкодження та руйнування; г) побоювання постраждалих установ щодо незахищеності цих даних, які будуть у відкритому доступі.

Аналізуючи аспект відкритості даних, слід вказати, що частина установ з готовністю та вдячністю йшли на контакт, розповідали про свою пошкоджену та зруйновану ДІ, сподіваючись, по-перше, знайти завдяки цьому донорів для відновлення, по-друге, бути почутими щодо своїх проблем та викликів та, по-третє, своїми кейсами

привернути більшу увагу до проблем постраждалих наукових установ України.

Інша ж частина свідомо утримувалась від поширення інформації: одні установи – через побоювання, що цією інформацією зможе скористатися ворог, інші – щоб не відштовхнути міжнародних партнерів, які можуть поставити під сумнів спроможність виконання постраждалими українськими установами взятих на себе зобов'язань.

Варто мати на увазі, що проблематика підрахунків збитків, потреб на відновлення ДІ та фандрайзингу тісно взаємопов'язана з проблематикою людських ресурсів, зокрема через втрату і брак кадрів, зростання навантаження, психологічні проблеми тощо. Людським ресурсам присвячено іншу Білу книгу проекту «Наука в небезпеці» – «Збереження науковців в умовах війни та надзвичайних ситуацій».

Рекомендації

Рекомендації з досвіду постраждалих установ щодо підрахунків збитків, потреб на відновлення та фандрайзингу

Абсолютна більшість постраждалих установ не сформулювала системних рекомендацій щодо вдосконалення методик підрахунків збитків та потреб на відновлення. Тільки Інститут математики НАН запропонував кардинально змінити підхід до підрахунків і запровадити досить логічний та аргументований алгоритм:

«Єдиний варіант оцінити, скільки це буде коштувати, – це скласти кошторис. А це коштує грошей. Ціна постійно міняється. Кошторис дійсний місяць-два. А після цього треба скласти новий. Ціни помінялись, ситуація на ринку помінялась. Тобто інститут кожні кілька місяців повинен витратити нові кошти, щоб уточнювати ці цифри. Це нереально. А інакше будуть відписки.

Тому найбільш логічний варіант у цьому випадку – можна хіба що поверхнево, в першому наближенні, зафіксувати, занотувати всі пошкодження, створити відповідну базу даних (краще щоб вона була чутливою, закритою) і з цією базою даних звертатись до

спонсорів, щоб вони самі оцінили, скільки це буде коштувати. Саме за гроші зацікавлених спонсорів має замовлятися фахова експертиза. І це будуть реальні цифри. І цим цифрам спонсор буде вірити, бо він їх замовив. І тоді спонсор буде вирішувати, оплачувати відновлення чи ні.

Ще один плюс такого підходу: процес динамічний, руйнування змінюються. Тому кошторис потрібен свіжий, тільки коли з'явиться готовий на витрати спонсор. Інакше ви просто заб'єте бюрократією установи, які ледве встигають закрити поточні справи... Єдиний юридично можливий шлях – це кошторис, складений організацією, яка має на це ліцензію. Зараз якщо я знаходжу спонсора, я повинен подати пакет документів, серед яких і кошторис... Навіщо інститутам придумувати якусь нову методику підрахунків щодо пошкодженої інфраструктури (будівлі), якщо потім прийде хтось, і скаже, що «ці цифри нічого не варті»? Давайте звернемося до експертів, і вони все підрахують правильно [...].

Рекомендації щодо відновлення: ніхто просто так гроші на установи не дасть. Ну хіба що якийсь спонсор персональний знайдеться. Для того щоб гроші пішли, треба робити

нові проєкти. Умовно – центри досконалості. Нові «точки кристалізації». Сказати: «Добре, от старе зруйновано, давайте будувати заново» – і подати у вигляді проєктів. А міжнародна експертиза оцінить, наскільки це реалістично [...].

Є ситуації, коли зруйнована установа. На її місці варто створити нову установу, малу, динамічну, активно працюючу [...].

Щодо спонсорів на відновлення. Треба, щоб хтось у глобальному масштабі взявся збирати гроші (наприклад, ЮНЕСКО). Хай вони ж самі оцінюють і самі вибирають, що відновлювати. Тоді буде повна довіра. Самі вибирають об'єкти для відновлення, замовляють експертизу і відновлюють. Але не все. Бо спонсор скаже: «А де гарантія, що ми відновимо, а ця установа буде працювати хоча б так, як раніше?» Тобто треба подавати комплексний проєкт, у якому буде все прораховано: і кадри, і все... Треба описати, що буде на цьому місці, які перспективи, чи будуть студенти [...].

Можна зробити, як мені розповідали, робили в Польщі: на такі успішні проєкти 25% давала держава, інше – ЄС. Але тільки якщо цей проєкт чітко описував усі перспективи. Якщо хто платить, то повинен бачити, що буде далі, хто буде працювати і т. д. [...].

Отже, база пошкоджень з фотофіксацією тощо + пошук донорів → донори проводять свою оцінку (чи платять за таку оцінку) → виділяють гроші кому вважають за потрібне» (1).

До певної міри суголосне запропонованому вище підходу бачення бажаної методології, озвучене ректором Херсонського державного університету:

«Моя позиція така: краще грошей не отримувати. Краще чітко виписати заявку, що повинно бути куплено та поставлено. А потім це має бути перевірено. Ви повинні мати можливість все подивитись. Чому? Бо це прозоро, а так – це казначейство, це брудні публікації

[в медіа] тощо. Бо ім'я і репутація в цьому сенсі більш важливі, ніж щось [...].

Ми повинні левову частку інвестицій спрямовувати не тільки на матеріальні речі. Це зрозуміло. Там повинен бути принцип такий: ви втратили, наприклад, телевізори, комп'ютери в якихось аудиторіях. Ви звернулись до фонду, фонд це поставив. Ніяких грошей не повинно бути. Заявки обробляються, закуповуються, поставляються. Прийшов, зафіксував (фото, відео) – відправив. Прийшов, зафіксував – відправив. З геолокацією, щоб це не був якийсь фейк. А от там, де повинні бути гроші, – це розвиток інтелектуальної складової, нематеріальної. Це ключовий ресурс, який слід розвивати в університетах [...].

Як оцінювати? Моя позиція така. Оцінку можуть давати лише професіонали. Люди, які мають на це ліцензію. На все не вистачить цих людей. Тому має бути процес такий. Ось як ми працюємо з USAID. Ми подали заявку. Вони телефонують: «А як ви тут, а покажіть?» Показали. Провели співбесіду, після цього сказали: «ОК, ви отримаєте відповідне обладнання». І ми його отримали. Приїжджає їхня людина, хоче подивитись. Вона не оцінює в сенсі, скільки гривень. Вона приїхала, побачила: є. Тоді вона ставить запитання: «А це буде працювати?» Так і тут повинно бути. Тобто трирівнева річ: 1) Ми зняли, відправили. Там оцінили, якщо є запитання, то поставили запитання. 2) Після того вони поставили [обладнання тощо]. Поставка має бути така: на вході комісія обов'язково, які розписались, що прийняли. Щоб підміни не було (це я розповідаю, як у нас робиться). Наступне: бухгалтерія проводку робить згідно з актом. Все. Вже вкрасти не можна, воно на балансі. Розставили. Після цього може приїхати їхня людина подивитись. Після цього можна попросити, щоб це працювало відкрито. Тобто на LinkedIn, у Фейсбуці тощо показуйте, як використовується цей простір. Все. До нас немає питань. Кажуть: «Ми подивились, захід бачимо, діти є, студенти є, ми готові далі продовжувати фінансування» [...].

Як повинно бути? Перелік об'єктів. Той, хто нас буде фінансувати, дає відповідні анкети. І ми відправляємо йому, розуміючи, що у нас є шанс після перемовин отримати ці кошти. І там може бути блок: наприклад, на сьогодні потрібен цей крок. Наприклад, на басейн. А от цей (блок) – після закінчення війни. А от третя частина – це стратегічно потрібно зробити, наприклад, за 2–3 роки після війни» (3).

Отже, керівники і Інституту математики, і Херсонського державного університету наголошують на а) пріоритетності підрахунку не збитків, а потреб на відновлення; б) доцільності проведення підрахунків не самою установою чи найманими нею експертами, а безпосередньо донорами, готовими вкласти кошти у відновлення.

На цьому етапі існують і інші потреби постраждалих установ, які держава має врахувати: сформувати довіру, налагодити комунікацію, зрозуміти потреби постраждалих установ, окрім матеріальних, надавати допомогу для задоволення нагальних потреб, полегшуючи їхнє життя (врегулювання тих же розмитнень гуманітарної допомоги для наукових потреб, надання пріоритетності у розмінуванні), взяти до уваги ДІ як частину інноваційної системи країни, зрозуміти потреби інших акторів (приватних ДІ, користувачів ДІ, міжнародних партнерів), інтегрувати питання відновлення ДІ у плани відновлення країни.

Рекомендацій від установ включали також конкретні пропозиції:

- На законодавчому рівні варто мінімізувати ризики того, що в умовах стрімкого зростання попиту на експертну оцінку збитків та руйнувань на експертному ринку з'явиться «купа комерційних структур, які будуть робити за кошти які хочеш оцінки. Що попросиш, те й нарисують» (2). Установи висловлювали побоювання, що в разі проведення торгів такі комерційні структури можуть виставляти

більш привабливі пропозиції, тим самим відсуваючи вбік справжніх вузькопрофільних експертів.

- Необхідний чіткий, послідовний, зрозумілий алгоритм підрахунку збитків, адже люди розгублені, відчують психологічне перенавантаження від війни, стрес від незрозумілої ситуації та втрату важливої у житті людини опори – фізичного місця роботи.
- Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України готовий доопрацювати розроблену ним методологію оцінки балансової вартості рослин: «Чи рекомендували б ми для всієї України? Треба переробити, адаптувати для всієї України, обговорити і вийти на якийсь узгоджений варіант... Ми б могли оперативніше попрацювати з цією методикою і запропонувати для затвердження» (13). «Складності при підрахунку: що враховувати. Якщо кажемо про рослини закритого ґрунту, то тут ключові витрати – на утримання, опалення. Якщо відкритого ґрунту – то унікальність і вік. Формула не повинна бути складна, бо люди потонуть у підрахунках. Інший нюанс – підпорядкування: одні ботсади підпорядковані НАН, інші – МОН тощо. І ще один нюанс: не можна завищувати ціну, бо рослини можуть гинути, і тоді суми будуть величезні. Тобто відповідь: формула має бути доволі простою і загальноприйнятною для всієї України, незважаючи на відомче підпорядкування того чи іншого ботсаду» (13).
- «Ми бюджетна організація, ми не маємо права отримувати кошти від благодійників» (6). «Має розширюватись фінансова автономія університетів. Складності з оплатою рахунків через державне казначейство, неможливість відкривати рахунки спецфонду в недержавних банках. Державні банки, чесно кажучи, не найкращі партнери. А ми працювали зі всіма державними банками. Сума, перерахована закордонним партнером, десь «гуляє» три місяці, потім повертається, а з нас ще за це стягують комісію, і ще 1 500 грн за відповідь на наш запит. Тому ми

зареєстрували фонд, щоб мати рахунки в недержавних банках. Інша проблема – університет не всі витрати може оплачувати. Але ми намагаємось вирішувати всі проблеми» (9).

- «Зараз майже неможливо списати обладнання пошкоджене чи знищене. Ми бюджетна організація, у нас все списується через Кабінет Міністрів. Тільки [те,] що ми на початку вторгнення передали на потреби війни, було автоматично списано і переведено. А так будь-який прилад, куплений ще за часів Радянського Союзу, його дуже важко списати» (6). Тож рекомендація – спрощення процедури списання (6).
- Складності в отриманні негрошової, а натуральної допомоги (обладнання тощо): «Існує механізм державної реєстрації цієї допомоги. Ми на собі відпрацювали механізм оформлення більше 200 одиниць різної потужної техніки з університету Хала, Британія. Сьогодні ця техніка вже у нас. Тож тут довелося поспівпрацювати з Мінфіном, митницею, прикордонною службою, реєструвати вчасно проекти. Все реально. Ми, звичайно, готові поділитись цим досвідом» (9). Отже, рекомендацією є «нульова декларація» при оформленні гуманітарної допомоги для державних установ (29).
- «Треба правильно зареєструвати гуманітарні вантажі» (9) плюс розмитнення (17; 22).

«Щодо розробки стратегії фандрайзингу – успішні кейси УКУ [Український католицький університет], Могиланки. Але, на правду, як і більшість університетів, ми не маємо таких перфектних результатів. Ідеться більше про декларації, ніж про реальні результати... Нам треба перейти від декларації до реальних справ. Неправильно, що ми на сайті залишили рахунки для надання благодійної допомоги, і в перші тижні війни ми сподівалися, що наші зарубіжні партнери будуть надсилати туди кошти. Ми були дуже наївні, тому що навіть у драматичних умовах, коли вир пристрастей був максимальним, ми отримали

по 100–200 доларів від зарубіжних партнерів, я думаю, що сумарно і 1 000 доларів не було цієї допомоги. Тому варто в перспективі для університету створення і нормативної регуляції, і нової реальної моделі фандрайзингу... Є багато проблем, що немає таких традицій. Проблема, що немає довіри до університетів в Україні. Проблема комунікацій. Навіть МОН визнає, що успішних практик фандрайзингу небагато. Ідея про ендавмент – вона екзотична для України, враховуючи специфіку фондову, банківську. Нам треба напрацьовувати довіру, коли університет не тільки просить, але і дає. Це дослідження і третя місія університетів» (5).

Рекомендації як зворотний зв'язок між постраждалими установами та міжвідомчою робочою групою з підготовки доповіді щодо шкоди, заподіяної сектору науки в Україні внаслідок агресії рф

11 з 26 опитаних установ відповіли, що вони отримали і заповнили таблиці «Інформація про пошкоджене, знищене обладнання/устаткування закладу вищої освіти/наукової установи у зв'язку із збройною агресією російської федерації» та «Інформація про пошкоджене, знищене нерухоме майно закладу вищої освіти/наукової установи у зв'язку із збройною агресією російської федерації», складені міжвідомчою робочою групою в липні 2023 року. Ще 11 установ не отримували та не заповнювали таблиць, з них три установи під час інтерв'ю попросили нагадати міжвідомчій групі про них та пошкодження їхньої ДІ. Лише дві організації отримували, але з різних причин не заповнили таблиць, чотири не відповіли на запитання про те, чи отримували вони запит.

Спільним місцем стала констатація постійного зростання обсягів паперової роботи, пов'язаної з необхідністю надавати відповіді на численні запити від різних інстанцій.

Більшість респондентів зазначили, що таблиці загалом зрозумілі і супроводжуються чіткими інструкціями щодо їх заповнення.

Як зворотний зв'язок установи надали між-відомчій групі такі рекомендації:

- Скоординувати процес збору інформації та вжити заходів для уникнення дублювання запитів до постраждалих установ: *«До цього часу ми стільки вже цих таблиць заповнювали! З першого дня цієї фази війни ми заповнюємо різні відомості про пошкоджену інфраструктуру. Їх нам надсилає МОН (причому різні департаменти), обласна адміністрація, ще якісь служби, ГО. Тому ми ту саму інформацію просто вносимо в нові таблиці» (11).* *«І було б добре, аби воно збиралось в одному місці. Тому що ми цих форм подали 200 в різні місця, вони трошки відрізняються, змінюються (форм про пошкодження). Міська рада, обласна рада, міністерство одне, друге, третє. Вони всі трошки різні. Може, я спрощую ситуацію, бо я не фахівець, але я бачу так: якщо є Міністерство інфраструктури (наприклад), яке має займатися відновленням інфраструктури, то воно має збирати інформацію і казати: «Нам це потрібно, а тепер ви зробіть це». Бо інакше виходить, що в багато місць ти подаєш, і з жодного немає відповіді: і що тепер? Якби такий зворотний зв'язок. Хотілось би зрозумілого алгоритму» (10).*
- Потрібні більш конкретні роз'яснення з боку інстанції, які розсилає подібні таблиці та анкети, щодо конкретної мети, з якою збирається та чи інша інформація. Необхідне налагодження комунікації у двосторонньому напрямі. Наразі до інституцій лише надходять запити і немає повторної комунікації, як ці заповнені таблиці використовуються. Установи одночасно отримують велику кількість документів, тому втрачають розуміння пріоритетності: *«І іноді виникає несерйозне ставлення, адже виникає питання: «А що це заповнення може нам дати?» Все одно серйозної підтримки від держави не буде. Це і питання довіри. Вона вибудовується, коли ми маємо фідбек» (5).* *«Важливо, тоді коли ЗВО будуть реально розуміти, для чого вони це роблять, коли є реальний фідбек. Не тільки для подання для*

того, щоб МОН подавало кращим чином статистичну інформацію у вищі інстанції, наприклад, до Кабміну чи до ОП, тоді буде більше мотивації подавати верифіковану інформацію. А до того буде ризик, що заповнювати будуть якісь лаборанти чи секретарі, а відповідно, і якість інформації буде низькою» (5).

- Необхідно враховувати ДІ та потреби на її відновлення не лише державних та комунальних, а й приватних установ.

Щодо формату оформлення таблиць було надано такі міркування:

- Університети наголосили на складності чіткого розмежування дослідницької та навчальної інфраструктури. Було наведено приклад використання лабораторій та аудиторій як з навчальною, так і з дослідною метою. Збір інформації про постраждалі університети має враховувати, що університет – це організм та екосистема і що одну діяльність від іншої не варто відривати, а отже, і рахувати цю інфраструктуру не слід окремо (7): *«Оцінку дати дуже складно... Є у нас аудиторії та інфраструктурні об'єкти подвійного призначення. Тобто вони, з одного боку, використовувались у навчальному процесі, а з іншого – для проведення наукових досліджень. От, наприклад, басейн... Наш декан фізвоспу [факультету фізичного виховання] проводив там дослідження два роки. Частина цих досліджень увійшла в його докторську дисертацію... Послухайте, академічна робота і дослідницька робота, якщо вони не пов'язані, – це смішно навіть виглядає. У ХХІ столітті викладач створює нові сенси. Це не школа, де нема дослідницького сенсу. В університетах це не так» (3).*
- Установи, чия ДІ залишилась в окупації, вказали на брак розуміння контексту окупації інстанціями, які надсилають подібні запити, що *«виглядає образливим і цинічним [...] І тоді закриваєш і не хочеш заповнювати такий запитальник» (7).* До того ж саме у згаданих формах відсутній стовпчик для позначки про те, що ДІ перебуває під окупацією.

- Фонди архівів та музеїв не підпадають під жоден стовпчик таблиць. Існує запит про обладнання, устаткування, але не фонди. До цього додається проблема відсутності методики оцінки фондів (14).
- Схожа проблема у установ, які мають фізичні репозитарії даних, як, наприклад, колекції (рослин чи мікроорганізмів). У затвердженому формулюванні таблиць не зрозуміло, де слід надавати інформацію про постраждалі колекції. Тому від кількох установ було отримано рекомендацію внести в таблицю слово «колекції» (13).
- Віварій (Інститут ендокринної патології у Харкові) потребує ліцензії зразка ЄС і відповідного дотримання вимог, до того ж знищена з причини відсутності електроенергії колекція біозразків, яка формувалася 15 років, унеможлиблює підрахунок збитків та формування кошторису. Науковці також стикнулися з тим, що навіть використання частини колекції, яка збереглася, робить презентацію даних неповною та впливає на якість дослідження.

Рекомендації щодо періодичності збирання інформації про пошкоджену та зруйновану інфраструктуру:

«Така інформація повинна збиратися за фактом – як тільки відбулось. В ідеалі – щоб це була комісія за участю представника МОН чи якогось департаменту. На початку війни так і було. Був чат ректорів, де одразу писалось про факт пошкодження. І так МОН інформувалось. А збирати інфо, чи не відбулось у вас раптом чогось, – це неефективно» (11). Оновлювати інформацію бажано в міру змін (9).

У першій Білій книзі про пошкодження та руйнування ДІ¹⁵ було надано рекомендації щодо формування бази даних, її адміністрування та використання, а також інформування про базу даних. Автори рекомендують

міжвідомчій групі взяти до уваги пропозиції, сформульовані у згаданій Білій книзі, та інтегрувати рекомендації від установ, надані у цій Білій книзі, у свою роботу зі збору даних від постраждалих установ. Крім того, рекомендуємо впровадити розширений погляд на ДІ в контексті інноваційної екосистеми країни, налагодити двосторонню комунікацію та з'ясовувати збитки і потреби ДІ з різними формами власності, а також таких акторів, як користувачів ДІ, міжнародних партнерів установ, техніків та інженерів, які обслуговують обладнання, тощо.

Рекомендації щодо продовження місії «Наука в небезпеці»

Практичною допомогою проекту «Наука в небезпеці» установам із пошкодженою та зруйнованою ДІ, присутнім у вибірці, стане формування і розміщення на сайті <https://scienceatrisk.org/> українською та англійською мовами наданих цими установами даних про нагальні потреби (причому не тільки грошові), для того щоб потенційні донори мали можливість допомогти їм безпосередньо.

Серед нематеріальних потреб постраждалі установи вказали на такі запити:

- розбудова зв'язків з міжнародними партнерами;
- розвиток потенціалу вчених (безкоштовні онлайн-курси, включаючи курси англійської мови);
- інформація про трансфер технологій і комерціалізацію досліджень;
- навички з написання заявок на отримання грантів;
- для приватних ДІ у галузі медицини – можливість пільгової або безкоштовної публікації результатів у провідних медичних журналах.

Автори рекомендують ініціативі «Наука в небезпеці» забезпечити безперервність розпочатої місії – служіння містком між

¹⁵ URL: <https://scienceatrisk.org/storage/lp/45/582acd08c09e96c1c518b3d34f425f094e7365a7.pdf>.

потенційними донорами та організаціями, які зазнали збитків і потребують допомоги.

Важливо, щоб постраждали інституції відчували, що вони отримують щось у відповідь на час, увагу та зусилля, які вони приділили заповненню анкет та відповідям на запитання інтерв'ю. Впродовж року з моменту початку роботи над першою Білою книгою спостерігається зниження інтересу, ентузіазму та довіри з боку постраждалих установ. Існує ризик того, що люди втратять віру та довіру, оскільки деякі з них висловили сумніви щодо сприяння цій ітерації проєкту, вказуючи на те, що *«деякі грантові проєкти виконуються лише для того, щоб отримати ще один грант, а не зосереджуватися на повідомленій місії»*.

Ще одна рекомендація полягає в тому, щоб «Наука в небезпеці» взяла на себе лідерство

у процесі формування практик наукової політики в Україні та підвищення обізнаності осіб, які приймають рішення, про інноваційну екосистему країни, її учасників та їхні потреби. Не менш важливо сприяти обміну «наука для політики» (science for policy) під час війни та у перспективі відновлення. Слід вказати на напрацювання інститутів НААН та дослідницьких медичних установ (зокрема, щодо профілактики проблем здоров'я населення, зумовлених довготривалим стресом війни та ПТСР) – стратегічних галузей для забезпечення продовольчої політики та безпеки населення.

Звіти про окремі інституції, які зараз публікуються на вебсайті ГО «Куншт» українською мовою, необхідно перекласти англійською, щоб підвищити обізнаність із проблемою з боку міжнародної аудиторії.

Додатки

Додаток 1. Вибірка установ

№	Назва установи з постраж- далою ДІ	Відпо- відь на анкетні питання	Прий- няли участь в інтерв'ю	Репор- таж про установу	Відповідь на ком- біновані питання анкети+ інтерв'ю у форматі теле- фонної розмови	Відмо- вили чи ігнорува- ли запит	Прийма- ли участь у першо- му етапі проєкту на почат- ку 2023
1	Інститут математики НАН України	x	x				
2	Інститут радіофізики та електроніки ім.О.Я.Усикова	x	x				
3	Херсонський державний університет	x	x				
4	Чорноморський національ- ний університет імені Петра Могили	x	x				
5	Запорізький національний університет	x	x				
6	Інститут геофізики ім. С.І.Субботіна	x	x				
7	Бердянський державний педагогічний університет	x	x				

№	Назва установи з постраждалою ДІ	Відповідь на анкетні питання	Прийняли участь в інтерв'ю	Репортаж про установу	Відповідь на комбіновані питання анкети+ інтерв'ю у форматі телефонної розмови	Відмовили чи ігнорували запит	Приймали участь у першому етапі проєкту на початку 2023
8	Державний біотехнологічний університет	x					
9	Маріупольський державний університет	x	x				
10	Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського	x	x				
11	Сумський національний аграрний університет	x	x				x
12	Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна	x	x				x
13	Національний ботанічний сад імені М.М.Гришка НАН України	x	x				x
14	Державний архів Херсонської області	x	x				
15	Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного	x	x				
16	Василівський історико-архітектурний музей-заповідник «Садиба Попова»	x	x				
17	Радіоастрономічний інститут НАН України	x	x				x
18	Інститут проблем кріобіології і кріомедицини	x					
19	Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН	x		x	x		
20	Інститут надтвердих матеріалів ім. В.М. Бакуля НАН України	x					
21	Державне спеціалізоване підприємство "Екоцентр"	x					x
22	Інститут проблем безпеки атомних електростанцій	x	x				
23	Інститут сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН	x	x	x			x
24	Інститут прикладної фізики	x		x			

№	Назва установи з постражданою ДІ	Відповідь на анкетні питання	Прийняли участь в інтерв'ю	Репортаж про установу	Відповідь на комбіновані питання анкети+ інтерв'ю у форматі телефонної розмови	Відмовили чи ігнорували запит	Приймали участь у першому етапі проєкту на початку 2023
25	Одеська політехніка				x		
26	Інститут клітинної біореабілітації «Асоціація біобанків України»			x	x		x
27	Науково-технологічний комплекс «Інститут монокристалів» НАН			x		x	x
28	Інститут дерматології та венерології НАМН України					x	
29	Інститут проблем ендокринної патології ім. В.Я. Данилевського НАМН України	x	x	x			
30	Національний науковий центр "Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини"					x	
31	КНУ ім. Тараса Шевченка					x	
32	Ізюмський приладобудівельний завод					x	
33	Державне підприємство «Виробниче об'єднання Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова» (ПІВДЕНМАШ)					x	

Додаток 2. Запитання анкети

Збір даних для визначення збитків та потреб для відновлення пошкодженої української дослідницької інфраструктури в період війни

Дякуємо за готовність поділитися своїми знаннями задля з'ясування методології підрахунків збитків та оцінювання потреб для

відновлення пошкодженої та зруйнованої дослідницької інфраструктури*, в рамках проєкту Science at risk.

Додатковим завданням нашої команди є сприяння вдосконаленню опитувальників від міжвідомчої робочої групи про пошкоджене та знищене нерухоме майно у

закладах вищої освіти та наукових установах у зв'язку із збройною агресією російської федерації.

Ваш внесок надасть можливість систематизувати інформацію для подальшого аналізу та визначення пріоритетів політики України щодо дослідницької інфраструктури та пошуку донорів для відбудови.

Наше дослідження складається з двох частин:

- перша – це анкета, на заповнення якої потрібно близько 40-60 хвилин,
- друга – це 60 хвилин глибокого інтерв'ю в форматі відео- чи аудіодзвінка в зручний для Вас час.

Інтерв'ю буде записано для подальшого кодування та аналізу.

Нижче ви знайдете анкету, яка складається з п'яти частин:

1. Загальна інформація про дослідницьку інфраструктуру
2. Інформація про пошкодження
3. Методи підрахунку збитків від пошкоджень
4. Формування бюджету на відновлення та фандрейзинг
5. Досвід із заповнення опитувальника від міжвідомчої робочої групи про пошкоджене та знищене нерухоме майно

Для відповідей на другу частину анкети (інформація про пошкодження), Вам знадобиться інформація Вашої організації щодо оцінки пошкоджень та збитків. Відповіді у третьому пункті анкети потребують залучення відповідального за підрахунок документування сум завданих збитків. Питання п'ятої, останньої частини анкети, стосуються опитувальника, що надсилався міжвідомчою робочою групою у липні-серпні 2023 року.

Science at Risk – це експертна спільнота та веб-платформа, яка дозволить популяризувати експертизу українських вчених, знайти міжнародних партнерів і донорів, та розповідати історії українських науковців під час війни.

* В рамках цього дослідження ми керуємося наступними визначеннями:

Дослідницька інфраструктура – це сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень на найвищому рівні, що охоплює найважливіші об'єкти наукового устаткування та обладнання або набори приладів, ресурси, що базуються на знаннях (колекції, архіви, депозитарії або банки даних наукової інформації), інфраструктуру, засновану на технології комунікацій (грід, комп'ютери, програмне забезпечення і мережевий зв'язок), та інші структури унікального характеру. Дослідницькі інфраструктури можуть бути локально розташованими, віртуальними або розподіленими (організована мережа ресурсів), державними або приватними. Дослідницькі інфраструктури можуть входити до міжнародних мереж (джерело - Міністерство освіти та науки)

До нематеріальних збитків ми відносимо втрату життя, витрачений час, пошкоджену репутацію, втрачені можливості, потенціал, тощо.

Непрямими збитками ми визначаємо недоотримання коштів за заплановані договірні роботи, які не могли бути виконані взагалі, або вчасно внаслідок відсутності електрики/води/пошкодженого устаткування, або неможливості підтримувати іншу статутну діяльність установ та організацій (надання послуг, популяризацію науки, освітніх програм тощо).

I. Загальна інформація

1. Назва закладу
2. Підпорядкування
3. Форма власності
4. Тип дослідницької інфраструктури (можливі кілька варіантів)
5. Чи має Ваша дослідницька інфраструктура спеціальний статус?
6. Короткий опис обладнання
7. Напрямки дослідницької діяльності, для яких ця інфраструктура важлива

II. Інформація про пошкодження дослідницької інфраструктури

1. Який тип пошкодження зазнала дослідницька інфраструктура Вашої організації?
2. Чи підлягає дослідницька інфраструктура відновленню?
3. Який на момент заповнення цієї анкети статус проведення наукових досліджень за допомогою цієї інфраструктури?
4. Сума завданих збитків, грн
5. Сума потрібна на відновлення, грн
6. Вкажіть, будь ласка, чи надається інформація про пошкодження дослідницької інфраструктури на веб-сторінці вашої організації
7. Якщо так, вкажіть, будь ласка, де можна знайти інформацію про пошкодження дослідницької інфраструктури на веб-сторінці Вашої організації
8. Чи доступна інформація про пошкодження англійською мовою? Якщо так, надайте посилання на цю інформацію.

III. Методи підрахунку збитків від пошкоджень

1. Опишіть процес, за яким Ваша організація оцінювала вартість пошкоджень.
2. Чому, як і ким було обрано цей метод підрахунку збитків?
3. Чи було включено нематеріальні збитки?

До нематеріальних збитків ми відносимо втрату життя, витрачений час, пошкоджену репутацію, втрачені можливості чи потенціал тощо.

4. Якщо так, які саме та як їх оцінювали?
5. Чи було включено непрямі збитки?
Непрямими збитками ми визначаємо недоотримання коштів за заплановані договірні роботи, які не могли бути виконані взагалі або вчасно внаслідок відсутності електрики/води/пошкодженого устаткування, або неможливості підтримувати іншу статутну діяльність установ та організацій (надання послуг, популяризацію науки, освітніх програм тощо).
6. Якщо так, як саме та як їх оцінювали?
7. За можливості завантажте документи, якими Ви керувалися, оцінюючи збитки.
Якщо немає можливості завантажити документи, в наступному запитанні можна залишити посилання на них
8. Тут Ви можете надати посилання на документи, якими Ви керувалися, оцінюючи збитки

IV. Формування бюджету на відновлення та фандрейзинг

Фандрейзинг (від англ. fundraising) - процес залучення ресурсів для реалізації проєктів

1. Опишіть процес, за яким Ваша організація оцінювала вартість відновлення.
2. Уточніть, як саме оцінювалася вартість відновлення:
3. Чому, як і ким було обрано цей метод підрахунку?
4. Чи отримує Ваша організація допомогу для збереження/відновлення дослідницької інфраструктури?
5. Якщо так і якщо ця інформація є відкритою, яку саме та від кого?
Якщо інформація не є відкритою для широкого загалу - надайте, будь ласка, узагальнені варіації, як, наприклад, приватні фундації, індивідуальні внески, гранти, пожертви, тощо
6. Чи має Ваша організація стратегію фандрейзингу?
Стратегією фандрейзингу є формальний чи неформальний алгоритм дій щодо залучення, використання та звітування про кошти, що уможливають досягнення певної мети для розвитку ДІ.
7. Якщо так, коротко опишіть цю стратегію

8. Які види допомоги потребує Ваша організація, окрім прямої грошової?

Оберіть варіант(и), або запропонуйте, що ще потребує Ваша організація і чого немає в переліку:

9. Чи є у Вашої організації спроможність надати інформацію про попередні проєкти, аудиторські звіти за останні роки, звіти до податкової, звіти про використання державних коштів?

10. Чи має Ваша організація досвід даного типу звітування?

11. Якщо так, надайте коротко інформацію про механізми та досвіди звітування.

12. Хто у Вашій організації може бути відповідальним за прийняття коштів від спонсорів?

13. Чи має Ваша організація сформульовану політику щодо конфлікту інтересів?

14. Вкажіть, будь ласка, де можна знайти інформацію про збір коштів на веб-сторінці Вашої організації.

15. Чи має Ваша організація уповноважену контактну особу, що може вести спілкування з потенційними донорами англійською мовою?

Якщо так, вкажіть контактні дані особи (ім'я та імейл)

V. Досвід із заповненням опитувальників від міжвідомчої робочої групи про пошкоджене та знищене нерухоме майно

Якщо Ваша відповідь на питання номер 1 даного розділу - «Ні, не отримували та не заповнювали», просимо перейти до питання номер 11.

1. Чи отримувала Ваша організація у липні-серпні 2023 року запит на заповнення

таблиці “Інформація про пошкоджене, знищене обладнання/устаткування закладу вищої освіти/наукової установи у зв’язку із збройною агресією російської федерації” та файл “Інформація про пошкоджене, знищене нерухоме майно закладу вищої освіти/наукової установи у зв’язку із збройною агресією російської федерації”?

2. Якщо так, за шкалою 1-5 оберіть, наскільки зрозумілими були інструкції та вимоги до заповнення таблиць

3. Якщо попередня відповідь 3 та нижче, вкажіть, будь ласка, які складності виникали в процесі заповнення таблиць?

4. Що б Ви порекомендували додати/прибрати/змінити у форматі та структурі таблиць

5. Що б Ви порекомендували додати/прибрати/змінити у змісті та актуальності запитань

6. Чи маєте Ви поради щодо частоти та періодичності запитів про пошкодження та руйнування?

7. Чи маєте Ви поради щодо процесу отримання запитів щодо заповнення таблиць?

8. Чи маєте Ви поради щодо часових рамок на заповнення таблиць?

9. Чи маєте Ви поради щодо процесу надсилення відповідей?

10. Чи маєте Ви поради щодо зворотнього зв’язку від міжвідомчої групи після відправлення Вами заповнених таблиць?

11. Якщо Ви бажаєте додати інформацію, питання про яку не міститься в цій анкеті, але яка може бути важливою для нашої роботи, просимо зробити це тут

12. Просимо вказати дату та час, коли Вам зручно буде зустрітись для другого етапу даного дослідження - інтерв’ю.

Додаток 3. Питання для інтерв'ю

I. Підрахунок збитків та потреби на відновлення

1. Вкажіть підраховані збитки - Грн
2. Вкажіть підрахунок вартості відновлення - ... грн
3. Опишіть процес та метод підрахунку, яким керувалася Ваша організація.
4. Які складності чи проблеми були в процесі підрахунку? Чи були (і які саме) складності з експертизою? Що могло б полегшити?
5. Чи враховувалися нематеріальні чи непрямі кошти?

До нематеріальних збитків ми відносимо втрату життя, витрачений час, пошкоджену репутацію, втрачені можливості чи потенціал тощо.

Непрямими збитками ми визначаємо недоотримання коштів за заплановані договірні роботи, які не могли бути виконані взагалі або вчасно внаслідок відсутності електрики/води/пошкодженого устаткування, або неможливості підтримувати іншу статутну діяльність установ та організацій (надання послуг, популяризацію науки, освітніх програм тощо).

1. Чи використовували Ви якусь унікальну, не загальноприйнятну, методичку підрахунків якогось із видів збитків, яку б варто було порекомендувати іншим інституціям України?

1. Які рекомендації, з досвіду Вашої організації в оцінці пошкоджень та руйнувань, було б корисно донести до органів державної влади, інших організацій з пошкодженою чи зруйнованою дослідницькою інфраструктурою, та міжнародної спільноти щодо
 - а) процесу оцінки вартості пошкоджень
 - б) стратегії відновлення та розвитку пошкодженої чи зруйнованої дослідницької інфраструктури?

II. Фандрейзінг

1. Як Ваша організація шукає гроші для відновлення пошкодженої та зруйнованої ДІ?

1. Які види допомоги потребує Ваша організація, окрім прямої грошової? Оберіть варіант(и), або запропонуйте, що ще потребує Ваша організація і чого немає в переліку:

- *розвиток потенціалу вчених*
- *навички з написання заявок на гранти*
- *курси англійської мови*
- *будування зв'язків з міжнародними партнерами*
- *інформація про трансфер технологій і комерціалізацію досліджень*

2. Якщо SAR знаходить потенційних донорів, чи має Ваша організація спроможність надати інформацію про попередні проекти, аудиторські звіти за останні роки, звіти до податкової, звіти про використання державних коштів?

III. Досвід із заповненням опитувальників від міжвідомчої робочої групи про “пошкоджене та знищене нерухоме майно

1. Якщо Ви отримували та заповнювали опитувальники,
 - Що б Ви порекомендували додати/прибрати/змінити у форматі та структурі таблиць
 - Що б Ви порекомендували додати/прибрати/змінити у змісті та актуальності запитань
 - Чи маєте Ви поради щодо частоти та періодичності запитів про пошкодження та руйнування?
 - Чи маєте Ви поради щодо процесу отримання запитів щодо заповнення таблиць?
 - Чи маєте Ви поради щодо часових рамок на заповнення таблиць?
 - Чи маєте Ви поради щодо процесу

13. Чи є щось, що ми мали запитати під час цього інтерв'ю, але не зробили цього? Інші доповнення, рекомендації, побажання, тощо?

№ з/п	Назва організації – балансоутримувача майна	Назва об'єкта нерухомості	Тип об'єкта нерухомості (будівля/інженерна споруда)	Призначення будівлі (наукова діяльність/інша діяльність)	Місцезнаходження	Інвентарний номер	Загальна площа, кв.м.

№ з/п	Залишкова вартість об'єкта нерухомості, грн. (відповідно до звіту про оцінку вартості/акту обстеження/інвентаризації (за наявності))	Ринкова вартість об'єкта нерухомості, грн.	Реєстраційний номер об'єкта нерухомого майна в Державному реєстрі речових прав	Наслідки злочинної дії (пошкоджене/знищене)	Можливість використання за призначенням (можливо/частково можливо/неможливо)	Вид необхідних робіт для відновлення експлуатації (поточний ремонт/капітальний ремонт/реконструкція/будівництво)	Орієнтовний розмір витрат на відновлення, грн.

Інформація про пошкоджене, знищене обладнання/устаткування закладу вищої освіти/наукової установи у зв'язку із збройною агресією російської федерації станом на «___» _____ 2023 року*

№ з/п	Назва організації – балансоутримувача майна	Назва майна	Тип об'єкта (наукове обладнання/устаткування)	Призначення (галузі/напрямки дослідження в яких може використовуватись обладнання)	Місцезнаходження	Інвентарний номер	Основні технічні характеристики

№ з/п	Залишкова вартість наукового обладнання/устаткування, грн. (відповідно до звіту про оцінку вартості/акту обстеження/інвентаризації (за наявності))	Ринкова вартість об'єкта нерухомості, грн.	Реєстраційний номер об'єкта нерухомого майна в Державному реєстрі речових прав	Наслідки злочинної дії (пошкоджене/знищене)	Можливість використання за призначенням (можливо/частково можливо/неможливо)	Вид необхідних робіт для відновлення експлуатації (поточний ремонт/капітальний ремонт/придбання нового)	Орієнтовний розмір витрат на відновлення, грн.

* зазначається обладнання/устаткування вартістю ≥ 20 тис.грн

!!!